

Bielorusko: rozvoj v „izolácii“

2

Autor: Viktor KOVAĽOV
Oponent: Juraj MARUŠIAK

Úvod
Ekonomika
Budovanie Spoločného štátu Ruska a Bieloruska
Prezidentské voľby
Rusko-bieloruská obranná a vojenská spolupráca
Implikácie pre Slovensko

Úvod

Bielorusko je veľmi špecifickou krajinou. Napriek tomu, že sa tam pri moci nachádza za svoje nie príliš liberálne spôsoby vládnutia neustále kritizovaný Alexander Lukašenko, a napriek viacerým prognózam o tom, že jeho ekonomika sa dostáva do krízy, je Bielorusko jedným z najrýchlejšie sa ekonomicky rozvíjajúcich štátov SNŠ.

Aj rok 2006 bol pre súčasný vládny režim úspešný. Lukašenko po svojom víťazstve v prezidentských voľbách ešte viac skoncentroval politickú a ekonomickú moc vo svojich rukách. Napriek tomu, že ekonomické vzťahy s Ruskom počas roka 2005 ochabli, Bielorusko zažíva rozvoj exportu do západných krajín. Čo sa týka bezpečnostných záruk, môžeme potvrdiť, že okrem neustáleho posilňovania ozbrojených síl sa v popredí nachádza rusko-bieloruská vojensko-technická integrácia, ktorá jednoznačne predbieha politickú a ekonomickú integráciu.

Ekonomika

V súčasnosti je možné povedať, že Bielorusko je jednou z najrýchlejšie rastúcich ekonomík Európy. V roku 2004 HDP vzrástol o 11 %, v roku 2005 o 8,5 % a v roku 2006 sa predpokladá na nárast o 8 % [3]. Ekonomika sa vyvíja rýchlejšie než v iných štátoch, inflácia a nezamestnanosť sú na nízkej úrovni, národná

mena je stabilná a reálne príjmy občanov narastajú. Ale samotný život väčšiny Bielorusov sa od rozpadu ZSSR len málo zmenil. Stále pracujú v štátnych závodoch, kolchozoch apod. Súkromný sektor je veľmi malý a je prakticky nemožné nájsť si prácu za hranicami štátneho sektoru. Slabosť súkromného sektora neumožňuje, aby sa objavila stredná trieda a preto je sociálno-ekonomická diverzifikácia minimálna. Sféra služieb sa nachádza v počiatočnom stave. Rozhodujúca časť obyvateľstva si neverí, ale verí v pomoc silného štátu.

Bielorusku sa daril vývoj aj bez štrukturálnych reforiem a zahraničných investícií, bez dynamického súkromného sektora a strednej triedy. Krajina (jej vedenie) si zvolila úplne inú cestu rozvoja. Po tom, ako sa v roku 1994 stal prezidentom Alexander Lukašenko, boli trhové reformy postupne zastavené. Kľúčové pozície v riadení ekonomiky sa vrátili štátu, ktorý začal obnovovať kontrolu nad vlastníctvom.

Podľa údajov Európskej banky pre rekonštrukciu a rozvoj štátny sektor tvorí 75 % bieloruskej ekonomiky [8]. Štát obnovil mnohé inštitúcie využívané v plánovacej ekonomike sovietskeho typu (od kontroly cien až po hierarchické ovládanie ekonomiky). Posilnenie úlohy štátu bolo sprevádzané keynesiánskou hospodárskou politikou – vedenie bolo pripravené zvyšovať objem peňazí v ekonomike, aby stimulovalo výrobu. Výhodou bolo, že bieloruská produkcia mala odbyt na trhy v RF a iných štátoch SNŠ. Práve prístup na ruský trh bol jednou z priorít Lukašenkovej zahraničnej politiky. Po svojom zvolení sa začal zaoberať reintegráciou s RF.

Situáciu zmenila ruská finančná kríza (1998). Objem ruského trhu sa znížil a dopyt po bieloruskom tovare klesol. V tom istom čase sa v RF vďaka devalvácii začala obnovovať vlastná výroba. Preto musel Minsk prehodnotiť svoju ekonomickú politiku. Bieloruské vedenie muselo vybilancovať rozpočet, stabilizovať kurz národnej meny a obnoviť monetizáciu ekonomiky. Tým chcelo vrátiť dôveru bankovému systému a vlastnej mene. Národná banka odmietla emisnú kreditnú politiku a začala sa zaoberať finančnou stabilizáciou. Za posledných 5 rokov bola inflácia znížená z niekoľko sto na niekoľko percent (6 % v roku 2005 [1]). Znižovaniu inflácie napomohla prísna kontrola cien, ale pokiaľ berieme do úvahy ceny nehnuteľností a importovaných tovarov, tak je inflácia značne vyššia. V každom prípade

sa však jedná o úspech. Jedným z nástrojov pre dosiahnutie vysokého tempa rastu sa stal spôsob riadenia. Na rozdiel od klasickej plánovacej ekonomiky konkrétne závody v Bielorusku nemajú stanovené výrobné plány. Závody, ktoré vlastní, alebo má pod kontrolou štát, sa riadia samostatne. Jedinou požiadavkou štátu je rentabilita výroby.

V lete 2005 MMF zverejnil štúdiu „Bieloruský ekonomický rast: zázrak alebo nie?“. V štúdiu experti fondu označili tri faktory, vďaka ktorým sa Bielorusku podarilo dosiahnuť vysoké tempo rastu bez reforiem. Sú to vnútorné investície, nárast exportu a subsídie z Ruska.

- a) **Vnútorné investície.** V priebehu posledných troch rokov investície do bieloruskej ekonomiky narastajú o 18 – 22 % ročne. Zdrojom pre vnútorné investície sa stal bankový systém. Sektor sa rýchlo skonsolidoval: podiel piatich najväčších bánk (prvé 4 sú štátne a piata Priorbank je kontrolovaná rakúskym Raiffeisenbank) predstavuje 90 % finančného trhu. Komerčné banky kreditujú priemysel a poľnohospodárstvo, pretože nemajú kam vkladať peniaze a štát prísne kontroluje pohyb kapitálu do zahraničia.
- b) **Rýchly nárast exportu.** Kým v rokoch 2001 – 2002 zahraničný obchod stagnoval, tak od roku 2003 začal boom. V roku 2003 bieloruský export vzrástol o 23,5 %, v roku 2004 o 31,6 % a v roku 2005 o 19,3 %. Tradičné bieloruské tovary ale prestali byť hlavnými prvkami exportu a do popredia sa dostala skupina surovínových tovarov.
- c) **Priame a nepriame subsidovanie zo strany RF.** Vďaka integračným dohodám dostáva Bielorusko ruské energetické suroviny so značnou zľavou. Napríklad zemný plyn, ktorý sa využíva na výrobu vyše 70 % bieloruskej elektrickej energie, sa dodáva do krajiny za 47,7 USD za 1 000 m³. Podobne sa do Bieloruska dodáva ropa a elektrická energia. Nepriame subsidovanie sa zakladá na využívaní legislatívnych dier v rusko-bieloruskej colnej únii. Tranzitom cez Bielorusko prechádza obrovský počet tovarov pre ruský trh. Prichádzajú do Bieloruska ako súčiastky, čo napomáha vyhýbaniu sa clám. V Bielorusku sa realizuje zostavenie konečnej produkcie, ktorá už bez cla smeruje do RF. Ruské priame a nepriame subsídie predstavujú 3,5 – 4 mld. USD, čo je pre Bielorusko obrovská suma [4].

Je veľmi ťažké hodnotiť budúcnosť bieloruskej ekonomiky – už často sa totiž experti z MMF, Svetovej banky a iných finančných inštitúcií mýlili. Krach Lukašenkovho modelu predpovedali viacerí, ale doteraz sa tak nestalo. Pokiaľ budú suroviny naďalej dodávané do krajiny so zľavou, tak sa *status quo* pravdepodobne zachová. Minsk bude požívať lacnú energiu a predávať do Európy ropnú produkciu, kovy apod. Nebude existovať nevyhnutná potreba reformovania ekonomiky. Pokiaľ však Gazprom zvýši ceny plynu pre Bielorusko (a podľa posledných vyjadrení ruských predstaviteľov môžeme konštatovať, že sa tak stane od 1. januára 2007), môžeme predpokladať značné problémy pre bieloruskú ekonomiku.

Budovanie spoločného štátu Ruska a Bieloruska

Výsledky budovania spoločného štátu najlepšie odzrkadľuje summit RF a Bieloruska v januári 2005. Prezidenti tam podpísali niekoľko dokumentov, ktoré definujú postup realizácie niektorých občianskych a sociálnych práv občanov spoločného štátu a mechanizmy ich zabezpečenia. Prostredníctvom Dohody o zistení rovnakých práv občanov Ruska a Bieloruska na slobodu pohybu, voľbu miesta pobytu a bývania na území členských štátov spoločného štátu bola značne zjednodušená možnosť získania povolenia na pobyt. Dohoda o poskytovaní zdravotníckej pomoci občanom RF v zdravotníckych zariadeniach Bieloruska a občanom Bieloruska v RF predurčila právo na bezplatné ošetrovanie občanov nažívajúcich na území jedného zo štátov. Dohoda o spolupráci v sfére sociálneho zabezpečenia odstránila mnohé právne chyby v sfére sociálneho zabezpečenia (vrátane dôchodkového) a povinného poistenia občanov spoločného štátu. Veľmi dôležitým krokom bolo aj podpísanie Dohody o riešení otázok majetku spoločného štátu.

Veľmi nečakané bolo, že už v januári 2006 bol podpísaný rozpočet spoločného štátu RF a Bieloruska na rok 2006 (väčšinou to bolo vždy neskôr). Zisková časť rozpočtu predstavuje 2,4 mld. ruských rubľov. V roku 2006 RF a Bielorusko zvýšia svoje príspevky do rozpočtu o 10 %. V roku 2005 bolo financovaných okolo 40 programov, ktoré RF a Bielorusko spoločne realizujú v hodnote 2,5 mld. ruských rubľov. [5]

Pokiaľ však máme hodnotiť samotný proces budovania spoločného štátu, musíme zdôrazniť, že sa nepodarilo výrazne pokročiť. Ani ruský, ani bieloruský prezident neurobili žiadne rozhodné kroky. Prezidenti sa nedokázali dohodnúť na zavedení nadnárodných orgánov a na termíne zavedenia spoločnej meny. Okrem toho zostáva zatiaľ neznámy osud ústavy Ruska a Bieloruska. Pritom podľa vyjadrení expertov na ukončenie práce nad ústavou chýba len politické rozhodnutie oboch prezidentov. Tu tkvie problém v tom, že existujú rôzne názory na to, ako sa štáty budú deliť o suverenitu. Zatiaľ sa len diskutuje o tom, či pôjde len o spoločnú obrannú a zahraničnú politiku, alebo sa bude jednať aj o ekonomické otázky. Tiež sa diskutuje o spôsobe menovania predsedu vlády: buď najvyšším výkonným orgánom (štátnou radou), alebo za koordinácie s parlamentom. Čo sa týka zavedenie spoločnej meny, tu sa Bielorusko obáva doplnkového zaťaženia rozpočtu a rastu nezamestnanosti a preto žiada RF o nenávratné každoročné kompenzácie vo výške 1,8 mld. USD. Ruská strana je pripravená podporiť Bielorusko len formou úverov a pôžičiek.¹

Prezidentské voľby

Prezidentské voľby v Bielorusku sa uskutočnili 19. marca 2006 a zvíťazil v nich podľa predpokladov Alexander Lukašenko. Podľa údajov Ústrednej volebnej komisie Bieloruska získal 82,6 % hlasov pri účasti 92,6 %. Za spoločného opozičného kandidáta Alexandra Milinkeviča podľa oficiálnych údajov hlasovalo 6 % [2]. Pokusy o protesty proti výsledkom volieb pokračovali menej než týždeň. Výsledky prezidentských volieb a charakter súčasného režimu boli spochybňované nielen zahraničnými pozorovateľmi, domácimi sociológmi (IISEPS), ale aj kruhmi blízkymi V. Putinovi (vyjadrenia spolupredsedu bielorusko-ruskej komisie pre ľudské práva pri prezidentovi RF Sergeja Karaganova).

Režim sa ukázal byť ďaleko životaschopnejší, než očakávala opozícia a západní pozorovatelia. Bieloruské silové zložky neútočili bezhlavo, nepredviedli sa pred TV kamerami ako násilníci, ale nechali mládežnícky protest (len v hlavnom meste), aby sa „unavil“ sám. Celý priebeh protestných procesov v centre Mín-

¹Viac o bielorusko-ruských ekonomických vzťahoch: viď kapitolu **Ruská federácia: tiché znovuzrodenie**.

sku zo strany bieloruskej opozície značne pripomína známu akciu „Ukrajina bez Kučmu“. Vtedy ešte neprišiel čas pádu režimu ukrajinského prezidenta, i keď jeho pozície boli oslabené „kazetovým“ škandalom. Až o tri roky neskôr musel Kučma odovzdať moc. Bieloruský scenár nedisponoval hlavnými predpokladmi pre začiatok „farebnej revolúcie“: moc platného prezidenta nebola delegovaná na následníka a Lukašenko disponoval/disponuje legitimitou v očiach väčšiny Bielorusov.

Režim sa totiž musí sám vyčerpať. Kučmov režim sa v novembri 2004 ocitol v úplne iných podmienkach a s inými výsledkami ako Lukašenkov režim v roku 2006. Ani všetky prešľapy a skutočnosti kompromitujúce režim negarantovali víťazstvo opozície. V Bielorusku také podmienky ako na Ukrajine v roku 2006 neboli a vzbura „hladných a chudobných“ podľa kirgizského scenára tu nie je možná. Prezidentské voľby prebehli na vrchole ekonomického rozvoja, ktorého hlavnými faktormi sa stali ruské priame a nepriame subsídie, vnútorné investície a nárast svetových cien chemických surovín, rafinérskych produktov a čiernych kovov. Predvolebná kampaň A. Lukašenka prebehla v duchu „hlasuj za stabilitu“. Režim ťažil z toho, že „farebné revolúcie“ v postsovietskom priestore sa začali spájať s kirgizským kriminálnym chaosom, 230 USD za 1 000 m³ plynu pre Ukrajinu a permanentnými konfliktami medzi „oranžovými“ na Ukrajine. Okrem toho bieloruská opozícia zďaleka nedisponovala takými finančnými a komunikačnými zdrojmi ako opozícia na Ukrajine.

Európa je ohraničovaná strategickou polohou Bieloruska a nie je pripravená diskutovať o seriózných medzinárodných sankciách. EÚ nechce ohroziť tranzit z RF kvôli zvrhnutiu režimu. Tri štvrtiny do Nemecka importovaných energetických surovín prechádza cez bieloruské potrubia.

Opozícia mala len jednu šancu zmeniť pomer síl vo svoj prospech – dohodnúť sa s Kremľom. Návšteva Milinkeviča v Moskve, kde sa stretol s predstaviteľmi administrácie ruského prezidenta, sa skončila bez úspechu, keďže Kremľ nepotrebuje zmenu vedenia v strategickej republike. V Moskve opozíciou navrhli, aby predstavila a pokúsila sa zainteresovať bieloruský elektorát jasnou alternatívou lukašenkovského ekonomického modelu. Opozícia nedokázala proti bieloruskej stabilite postaviť nič. Alexander Milinkevič sa v októbri 2005 stal spoločným kandidá-

tom opozície, ktorej súčasťou sa stalo 10 z 11 opozičných politických strán, a ktorá formálne predstavuje záujmy približne 200 spoločensko-politických združení a hnutí. Už len kvôli tomu jeho politický program predstavuje syntézu socialistických, sociálno-demokratických a liberálnych hesiel. Sľubuje, že vytvorí v krajine 500 000 nových pracovných miest, zvýši minimálne dôchodky na 60 – 70 % priemerného platu (ktorý sľubuje zvýšiť na 550 EUR), využije prostriedky získané z privatizácie na kompenzáciu peňažných vkladov obyvateľstva, podporí malé a stredné podnikanie, zachová stredoškolské a vysokoškolské vzdelávanie zdarma, podobne aj zdravotníctvo, bude vyplácať do 5 mil. rubľov pri narodení prvého dieťaťa (2 300 USD) atď. [6] Čiže navrhuje bojovať proti „socializmu“ prostredníctvom „socializmu s ľudskou tvárou“.

V súčasnej situácii je v Bielorusku možné viesť rovnocennú politickú kampaň len s podporou hlavných geopolitických hráčov a s jasnou myšlienkou v boji proti autokratovi. Presne tak, ako sa v roku 1994 dostal k moci sám Lukašenko (vystupoval proti korupcii). Vtedy zapracoval protestný elektorát. S reálnou výzvou sa Lukašenko možno stretne až o 3 – 4 roky.

Lukašenko rozhodne nie je liberál. Je však nesporným faktom, že v krajine dokázal zachovať stabilitu (na rozdiel od iných bývalých sovietskych republík). Tento fakt už dávno pochopili obchodné kruhy na Západe. V Bielorusku pôsobí okolo 3 500 spoločností, ktoré boli založené s účasťou investorov z 90 krajín sveta (väčšinou sa jedná o obchodné zastúpenia zahraničných firiem). Je pochopiteľné, že najväčší počet spoločných a zahraničných spoločností je ruskej proveniencie (730). Je však paradoxom, že na druhom mieste figurujú USA (523). Nasleduje Nemecko (375), Poľsko (350), Litva (255) [7].

Rusko-bieloruská obranná a vojenská spolupráca

Môžeme konštatovať, že integračné procesy v sfére obrany medzi RF a Bieloruskom pokračujú najrýchlejšie. Vojenská spolupráca oboch krajín sa vyznačuje reálnou dynamikou a tendenciou k zvyšovaniu kvalitatívnych parametrov. Pravidelne dvakrát za rok sa uskutočňujú zasadnutia spoločného kolégia ministerstiev obrany. Na území Bieloruska fungujú objekty ozbrojených síl RF. Ne-

dávno boli do Bieloruska dodané raketové systémy S-300. Týmto krokom boli rozšírené nielen obranné možnosti spoločného štátu, ale aj celého systému PVO krajín SNŠ.

Za veľmi dôležitý vklad do spoločnej obrany považujú obe krajiny fungovanie ruskej stanice raketového varovania „Volga“, ktorá sa nachádza v okrese Ganceviči (brestská oblasť). Tento objekt sa plánuje využívať naďalej. Ide o jedinú ruskú stanicu, kde sa plne používa digitálne spracovanie signálov. Potom, ako prestala fungovať radiolokačná stanica v Skrunde (Lotyšsko), prevzala „Volga“ na seba zónu zrušenej stanice. Dokonca sa hovorí o tom, že prostredníctvom „Volgy“ sú ozbrojené sily RF schopné čiastočne kompenzovať možnú stratu radiolokačnej stanice v Mukačeve (Ukrajina). V zóne zodpovednosti stanice sa nachádza Nemecko, Francúzsko a Veľká Británia. V rámci kompenzácie za jej fungovanie na svojom území disponujú ozbrojené sily Bieloruska právom vykonávania cvičení PVO na ruských polygónoch. Okrem toho obidve krajiny disponujú spoločnou vojskovou skupinou.

Implikácie pre Slovensko

Bielorusko je neďalekým susedom SR a preto je očividné, že spadá medzi jej prioritné zahraničnopolitické záujmy. Výhodou je, že bielorusko-slovenské vzťahy nie sú zaťažené žiadnou konfliktnou minulosťou a ani žiadnymi otvorenými a spornými problémami. Ale keďže je Bielorusko slovenskou zahraničnopolitickou prioritou, nie je možné sa obmedzovať len na „podporu opozičných skupín“, ktoré sa zaoberajú prakticky len otázkou dodržiavania ľudských práv (hoci aj to je samozrejme dôležité), ale nemajú absolútne žiadny konkrétny program rozvoja krajiny. To, čo deklaroval Milinkevič pred voľbami, nie je žiadny program budúcnosti štátu. Jedná sa len o kompilát viacerých hesiel.

Čiže, na jednej strane mince tu máme bieloruského prezidenta, ktorý je podozrivý z porušovania ľudských práv a spáchania viacerých zločinov (tie nie sú zatiaľ dokázané). Na druhej strane sa jedná o človeka, ktorý dokázal zaistiť ekonomický rozvoj republiky garantujúci politickú a ekonomickú stabilitu na východe Európy. Nie je tajomstvom, že Bielorusko je poslednou bránou pred vstupom nelegálnych migrantov z Ázie do EÚ.

Bielorusko každoročne zaistí a pošle späť značné množstvo z nich. Okrem toho je Bielorusko poslednou inštanciou pred vstupom narkotík do EÚ. A úspechy bieloruských bezpečnostných zložiek v boji proti nezákonnému pohybu narkotík sú pozoruhodné.

Okrem toho sa aktívne rozvíja ekonomická spolupráca medzi krajinami EÚ a Bieloruskom. Paradoxne medzi týmito krajinami nefiguruje SR. Otázka znie prečo? Obzvlášť, ak ekonomická spolupráca prebieha nielen medzi EÚ a Bieloruskom, ale s Bieloruskom obchoduje dokonca aj hlavný kritik režimu – USA. Obstojí ako argument tvrdenie, že „v Bielorusku vládne autoritatívny prezident“? Podľa môjho názoru nie.

SR musí realizovať predovšetkým pragmatickú zahraničnú politiku, ktorá sa nebude opierať len o emócie. V prípade Bieloruska to platí dvojnásobne. Zatiaľ sa všetky slovenské aktivity obmedzujú na podporu opozičných a nevládných strán. Posledné voľby v Bielorusku ukázali, že to nestačí. Všetky tieto organizácie nie sú ani len jednotné. Jediné, čím disponujú, je zahraničná podpora (vrátane finančnej). V praxi však nemajú proti úspešnej ekonomickej politike súčasného režimu čo postaviť. Väčšina môže namietnuť, že je to len vďaka podpore Ruska. Áno, je to aj kvôli podpore Ruska, ale nielen kvôli nej. Nemusíme a ani nemôžeme podporovať Lukašenkov režim. Na druhej strane ale musíme konštatovať, že v Bielorusku jednoducho neexistuje osobnosť, ktorá by ho bola schopná nahradiť. Kontaktom s režimom sa teda nevyhneme a ani nie je potrebné sa im vyhýbať. Pokiaľ vidíme, že režim „stojí na pevných nohách“ a že ho ľudia podporujú, tak je potrebné s týmto režimom pracovať a ovplyvňovať ho, aby sa stal otvorenejším.

Žiadne sankcie nebudú úspešné. Je totiž veľmi otázne, či je Bielorusko naviazané na EÚ, alebo EÚ na Bielorusko. V každom prípade by sankcie uškodili obom stranám a ohrozili by ekonomickú (a energetickú) bezpečnosť viacerých európskych krajín.

V žiadnom prípade SR nesmie súhlasiť s porušovaním ľudských práv v Bielorusku. Ale malo by sa pokúsiť „pracovať“ so súčasným režimom v Bielorusku a tak ovplyvniť jeho zmenu. To isté platí aj o obchodných vzťahoch, ktoré majú obrovský potenciál. Ved' napriek tomu, že USA a iné západné krajiny nepodporujú režim v Bielorusku, majú tu svoje stále ekonomické zá-

ujmy. Má ich aj SR, ale vďaka tomu, že sa v svojej zahraničnej politike vo vzťahu k Bielorusku opiera predovšetkým o emócie, ich nedokáže úspešne naplniť.

ZDROJE

- [1] CIA The World Factbook – Belarus, <http://www.cia.gov/cia/publications/-factbook/geos/bo.html>, 10. 5. 2006
- [2] CIK Belorussiji dokumentaľno zakrepil pobedu Lukašenka, Pravda.ru, 23. 3. 2006, <http://pravda.ru/news/world/23-03-2006/79717-belarus-0>, 11. 5. 2006
- [3] Country report – Belarus, Economist Intelligence Unit, december, 2005, http://www.eiu.com.proxy.www.merln-europe.org/index.asp?layout=displayIssueArticle&issue_id=1189645904&article_id=1239645909, 10. 5. 2006
- [4] MRCDS Belarus, <http://afnet.integrum.ru.proxy.www.merln-europe.org/artefact3/ia/ia5.aspx?lv=6&si=FySohT2R&qu=281&bi=4232&xi=&nd=1&tnd=0&srt=0&f=0>, 10. 5. 2006
- [5] Parlamentskoje sobranie Sojuza Rossiji i Belorussiji prinialo bjudžet na 2006 god, ITAR-TASS, 20. 01. 2006, <http://afnet.integrum.ru.proxy.www.merln-europe.org/artefact3/ia/ia5.aspx?lv=6&si=FySohT2R&qu=291&bi=1754&xi=&nd=9&tnd=0&srt=0&f=0>, 12. 5. 2006
- [6] Programnaja oboločka jedinovo, Beloruskaja delovaja gazeta, 21. 2. 2006, <http://afnet.integrum.ru.proxy.www.merln-europe.org/artefact3/ia/ia5.aspx?lv=6&si=FySohT2R&qu=2122&bi=482&xi=&nd=6&tnd=0&srt=0&f=0>, 10. 5. 2006
- [7] Tretij srok Alexandra Lukašenko, Gosudarstva SNG v zerkale rossijskoj pressy, 15. 4. 2006
- [8] Wolf Felix: Belarus report, Plotki news, <http://www.plotki.net/news/-fullnews.php?id=94>, 10. 5. 2006